

А.Н. Аутаева, Ж.И. Сардарова
А.К. Рсалдинова, А.М. Кемешова

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
(E-mail: akbota-n@mail.ru, sardar.zh@mail.ru, akma1962@mail.ru, a_kemeshova@mail.ru)

Инклюзивті білім беру жағдайында болашақ педагогтердің кәсіби қызметке дайындығын қалыптастыру

Аңдатпа. Мақалада педагогикалық жоғары оқу орындарының болашақ педагогтарының инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындығын қалыптастыру процесі қарастырылады. Зерттеу барысында арнайы және инклюзивті білім беру бойынша нормативтік-құқықтық құжаттар зерделенді. Болашақ мұғалімдерді кәсіби қызметке даярлау мәселесін шешуге, «инклюзивті дайындық», «инклюзивті мәдениет», «инклюзивті теория», «инклюзивті тәжірибе» ұғымдарын ашуға арналған ғылыми дереккөздер талданды.

Зерттеуде студенттердің инклюзивті дайындығын анықтау үшін басында шекті, базалық және жоғары деңгейлер анықталды, сонымен қатар болашақ мұғалімдердің кәсіби сапасының критерийлері мен көрсеткіштері жасалды, бұл зерттеу міндеттерін шешуге мүмкіндік берді. Болашақ педагог жоғары оқу орнында алған білімінен, біліктілігінен және дағдыларынан басқа инклюзивтік практика жағдайында ЕББҚ бар балалармен жұмыс істеу үшін қажетті арнайы кәсіби құзыреттерге ие болуы керек. Зерттеу әдіснамасы зерттеудің теориялық және эмпирикалық әдістерін қамтиды. Педагогикалық жоғары оқу орындары студенттерінің инклюзивті дайындығын қалыптастыру бойынша тәжірибелік ұсынымдар әзірленді.

Түйін сөздер: ерекше білім беріуге қажеттілігі бар балалар (ЕББҚ бар), инклюзивті білім беру, инклюзивті құзыреттілік, педагогтің инклюзивті дайындығы, кәсіби дайындық, кәсіби қызмет, болашақ педагог, диагностика, бағалау әдістері.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2022-138-1-257-270>

Кіріспе

Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында болып жатқан әлеуметтік-педагогикалық процестердің мәнін түсінетін жаңа тұжырымдамалық ойлау қабілеті бар мұғалімдерді даярлау қажеттілігі туындайды. Дені сау балалармен жұмыс істеуге ғана емес, сонымен қатар көптеген әлеуметтік факторларды, қоршаған ортаның ерекшеліктерін және әле-

уметтену ерекшеліктерін ескере отырып, дамуында әртүрлі ауытқулары бар балалармен жұмыс істеуге бағытталған жоғары деңгейлі мектеп мұғалімдері бұрынғыдан да қажет екені анық. Бұл жағдайдың маңыздылығын халықаралық және отандық құқықтық құжаттар дәлелдейді. Мысалы, «Дүниежүзілік мүгедектік туралы баяндамада» жалпы білім беретін педагогтың арнайы даярлығының инклюзивті білім беруді дамытудағы шешуші

мәні бекітілді. «Инклюзивті білім беру-бұл әртүрлілікті, әр түрлі қажеттіліктер мен қабілеттерді, оқушылар мен қауымдастықтарды оқытудағы сипаттамалары мен үміттерін ескере отырып, барлығына сапалы білім беруді қамтамасыз етуге, кемсітушіліктің барлық түрлерін жоюға бағытталған жалпы білім беруді дамытудың үздіксіз процесі» [1].

Қазіргі халықаралық қоғамдастықта жаңа мәдени норма – адамдар арасындағы айырмашылықтарға құрмет қалыптасты және адамның даралыққа, қоғамның оның қандай да бір ерекшеліктерін, оның ішінде білім берудегі ерекшеліктерін тануға және ескеруге құқығы танылады. Сондықтан білім берудің инклюзивтілігі білім алушылардың оқу үдерісіндегі ерекшеліктерінің, мүмкіндіктерінің және әртүрлі қажеттіліктерінің әртүрлілігін танудан басталады.

Қазақстан Басқа халықаралық құқықтық актілермен қатар, БҰҰ-ның «Мүгедектердің құқықтары туралы» (2016 жылы) және «Білім беру саласындағы кемсітушілікке қарсы күрес туралы» (2017 жылы) конвенцияларын ратификациялай отырып, әрбір азаматтың қандай да бір кемсітусіз сапалы білім алу құқығын қамтамасыз етуге саяси ерік-жігерін көрсетеді. Конвенциялардың негізгі ережелеріне сәйкес Қазақстан барлық деңгейлерде (мектепке дейінгі, мектеп, ТЖКБ ұйымдарында, жоғары оқу орындарында) инклюзивті білім беруді қамтамасыз етуге міндеттенеді. Инклюзивті білім беру жеке нәрсе емес екенін түсіну маңызды, инклюзия бүкіл білім беру жүйесінің принципі болып табылады. Мектеп оқу процесінде әрдайым белгілі бір себептерге байланысты оқуда қиындықтарға тап болған балалар бар екенін және олардың нәтижесі ретінде ерекше білім беру қажеттіліктері қанағаттандырылуы керек екенін қабылдауы керек. Ерекше білім беру қажеттіліктері-бұл әр оқушының оқудағы жетістігін қамтамасыз ету мақсатында психологиялық-педагогикалық әдістермен жүзеге асырылатын оқу процесінде көмек пен қызметтерге деген қажеттілік.

ӘБДҰ елдерінде «ерекше білім беру қажеттіліктері» термині дене бітімі, психикалық ерекшеліктері, қабылдауы мен мінез-құлқы бұзылған балаларға, созылмалы

аурулары бар балаларға, ауруханада немесе үйде ұзақ уақыт емделіп жүрген балаларға, эмоционалдық проблемалары бар балаларға, тұрмысы қолайсыз отбасылардан шыққан балаларға, жетім балаларға немесе ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға, зорлық-зомбылықтан аман қалған балаларға, әскери жанжалдар аймақтарынан шыққан балаларға, босқындар мен қоныс аударған адамдарға қолданылады. Бұл терминдерді дарынды балаларға бірдей қолдануға болады, өйткені бұл балалардың да ерекше қажеттілігі бар – талантты дамыту және жеке қасиеттерін ашу [2]. Инклюзивті білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде арнайы білім беру қажеттіліктерінің келесі анықтамасын қолдану ұсынылады-бұл оқушылардың психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік және басқа көмекке қажеттіліктері, онсыз сапалы білім алу мүмкін емес. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар келесі топтарға бөлінеді:

1 топ. Психофизикалық дамуы бұзылған балалар - есту, көру, зияты, сөйлеу, тірек-қимыл аппараты бұзылған, психикалық дамуы тежелген және эмоционалды-еріктік бұзылулары бар балалар.

2 топ. Оқу қиындықтары, мінез-құлық және эмоционалды проблемалары бар балалар.

3 топ. Әлеуметтік - психологиялық, экономикалық, тілдік, мәдени себептерге байланысты ерекше білім беру қажеттіліктері туындайтын білім алушылар. Бұған аз қамтылған отбасылардан шыққан немесе балаларды тәрбиелеу мен дамытуға тиісті назар аудармайтын, әлеуметтік қауіпті отбасылардан шыққан, сондай-ақ жергілікті социумға бейімделу қиындықтары бар (босқындар, мигранттар, оралмандар) немесе нашар түсінетін және мектептегі тілде сөйлемейтін және т. б. балалардың микроәлеуметтік және педагогикалық қараусыздығын жатқызуға болады.

Қазіргі уақытта инклюзивті білім беру принциптерін енгізу жағдайында ҚР жалпы білім беру педагогтері үшін ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушы бұл психофизикалық дамуы бұзылған оқушы ғана емес, оқуда қиындық көріп отырған кез келген білім алушы екенін түсіну маңызды. Білім беру жүйесіне инклюзия идеясын енгізу

мұғалімдерді даярлау критерийлерін қайта қарастыруға түрткі беріп отыр. Зерттеушілер (Д. З. Ахметова, А. П. Валицкая) инклюзивті мектептерді кәсіби кадрлармен қамтамасыз ету проблемасы ең өткір мәселе деп санайды: прогрессивті типтегі мұғалім әр түрлі психологиялық және педагогикалық қабілеттерге ие болып қана қоймай, сонымен бірге нақты білімді, адамгершілік мәдениеті жоғары, балаға қызмет етуде әлеуметтік-мәдени жағдайды түсінуге қабілетті адам болуы керек. Мұғалім тек оқу ақпаратын қайталаушы ғана емес, мұғалім-ұлттық-мәдени құндылықтарды жеткізуші болып табылады.

Инклюзивтік принциптерді білім беру практикасына енгізу мәселесін қазақстандық және шетелдік зерттеушілер (З. А. Мовкебаева, И.А. Оралканова, М.С. Староверова, М. Назарова, Н. Н. Малофеев, И. Ю., Левченко, Т. Г. Неретина, және т. б.) зерделейді. Педагогтердің кәсіби құзыреттілігінің жалпы мәселелеріне (В. А. Сластенин, Е. П. Кузнецова), сондай-ақ балаларды ЕББҚ-мен жалпы білім беру ортасына интеграциялау жағдайларында жұмысқа педагогтарды даярлау ерекшелігіне (И. Н. Хафизуллина, О. С. Кузьмина) арналған бірқатар ғылыми жұмыстар мен мақалалар жазылды. Инклюзивті білім беру процесінің тиімділігі олардың педагогикалық ұстанымына, оқыту мен тәрбиенің гуманистік құндылықтарына жеке бағдарлануына байланысты. Алайда, эмоционалды тұрақтылықты, толеранттылықты, рефлексияны, эмпатияны қалыптастыру әдістері және жалпы білім беретін мектеп педагогтерінің инклюзивті білім беру қағидаттарын іске асыруға психологиялық дайындығы жеткіліксіз екені белгілі. Мұғалімнің жеке құзыреттілігін құрайтын барлық осы қасиеттерді кәсіби оқыту кезеңінде де қалыптастыру қажет. Осыдан педагог кадрларды кәсіби даярлау бағдарламасының мазмұнына түзетулер енгізу туралы мәселе туындайды. Студенттерді мүмкіндігінше ертерек педагогикалық ғылымға, оның жетістіктерін пайдалану әдістеріне тарту керек, олар іргелі білім алғанмен, бірақ өзінің кәсіби жолында ол қазіргі қоғамның талаптары мен қажеттіліктеріне сәйкес өзін-өзі тәрбиелеумен айналысуы қажет.

С.В. Алехина, В.В. Хитрюк, өз зерттеулерінде педагогикалық жоғары оқу орындарының мұғалімдері мен студенттерінің ЕББҚ балалармен жұмыс істеу шындығына кәсіби дайындығының жеткіліксіздігі бүгінгі күні білім беруге инклюзияны енгізудің негізгі проблемасы болып табылатынын атап өткен. Авторлар инклюзивті тәжірибенің дамуы көбінесе жоғары оқу орындарының ұстанымына, кадрлар даярлаудағы бірыңғай саясатқа, жалпы және арнайы білім беру мамандарының ғылыми және әдістемелік күштерін біріктіру қажеттілігін түсінуге байланысты екенін атап өтті [3]. Мовкебаева З.А. өз зерттеулерінде болашақ педагогтарда дамуы бұзылған әрбір баланың мүмкіндіктері мен спецификалық ерекшеліктеріне сәйкес мектеп пәндерінің бағдарламалық мазмұны мен мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының талаптарын бейімдеу; жекеленген оқытуды ұйымдастыруда және бағалау критерийлерін таңдауда нақты әдістерді қолдану; дамуы қалыпты балалармен және басқалармен нәтижелі тұлға аралық қарымқатынасты орнату; даму мүмкіндігі шектеулі балаларды нәтижелі оқыту мен дамытуды қамтамасыз ететін дидактикалық материалдарды жасау бойынша кәсіби біліктілікті қалыптастыру қажеттілігін алға тартады [4].

Қазақстандық зерттеуші Оралканова И.А. [5] «мұғалімнің педагогикалық әрекетке даярлығы» түсінігін инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын шетелдік мұғалім-практиктер зерттеулерінің нәтижелерін ескере отырып, психологиялық және кәсіби дайындық тұрғысынан мәнді талдау негізінде педагогтардың тұлғалық, теориялық және тәжірибелік даярлығының біртұтастығын көрсететін өзара байланысты психологиялық және кәсіби сапалардың кешені түріндегі даярлық құрылымын анықтады. Аталған түсінікті талдау нәтижесінде, автор «мұғалімдердің инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа даярлығы» инклюзивті білім беру талаптарын есепке ала отырып оқу тәрбие үдерісін ұйымдастыруда кәсіби әрекетті жоғары мотивациялық-құндылықтық деңгейде орындауға мүмкіндік беретін үйлесімді өзара әрекеттесуші, өзара

толықтырушы психологиялық және кәсіби сапалардың кешені ретінде айқындайды.

Осылайша, инклюзивті білім беру қағидаттарын іске асыру процесінде теориялық-әдіснамалық қолдау және кадрларды кәсіптік даярлау сапасы тұрғысынан бірқатар кемшіліктерді атауға болады:

- Мұғалімдердің ЕББҚ бар оқушылармен дамуында ауытқуларсыз балаларды бірлесіп оқыту мүмкіндігіне деген кәсіби қорқыныштары мен күмәндері.

- «Кіріктірілген» білімнің болашақ педагогтерін даярлау үшін де, сол сияқты практикамен айналысатын мұғалімдерді қайта даярлау және олардың шеберлік деңгейін арттыру үшін де ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі (оқулықтардың, құралдардың, бағдарламалардың болмауы).

Жоғарыда айтылғандардан білім беру ортасының инклюзивті білім беру саласында жұмыс істейтін мұғалімдердің дайындық деңгейіне қойылатын талаптар арасындағы бірқатар қайшылықтарды шешу қажеттілігі және осы мәселеге ғылыми-теориялық, практикалық және әдіснамалық көзқарастардың жеткіліксіз жарықтандырылуы; жалпы білім беру жүйесіндегі инклюзивті білім берудің ішкі жүйесін дамыту және жетілдіру қажеттілігі және педагогикалық жоғары оқу орындары түлектерін ЕББҚ бар балалармен жұмыс істеуге дайындығының жеткіліксіз деңгейі болып табылады.

Көптеген мұғалімдердің тек оқытуда ғана емес, сонымен бірге дамуында патологиясы бар балалармен қарым-қатынаста да тәжірибесі жоқ, сондықтан өз тәжірибесінде ЕББҚ бар оқушыларға тап болған мұғалімдер өздеріне жүктелген қосымша функцияларды орындайтындығынан қорқады, сенімсіздік сезінеді. Педагогтарды прогрессивті идеяларға, білім берудегі инклюзивтік үдерістердің ауқымды мүмкіндіктеріне көз жеткізуге бағыттау керек.

Зерттеу әдістері

Инклюзивті құндылықтарды интериоризациялау бойынша іс-шараларды тәжірибелі мұғалімдермен де, болашақ мұғалімдермен де кәсіби оқыту кезеңінде жүргізу қажет. Ға-

лымдар «... балалардың оқуына жағдай жасайтын болашақ мұғалімдердің университеттік дайындығына, оның ішінде негізгі білім деңгейіне және кәсіби біліктіліктің арнайы компоненттеріне ерекше назар аудару керек» деп атап өтті [6,186].

Инклюзивті жағдайда кәсіби қызметке дайындық туралы мәселені басқаша қою керек: ол инклюзия жолында кедергі ретінде емес, кәсіби дайындықтың міндеті, мақсаты ретінде қарастырылуы керек. Егер оқу пәндері мен бағдарламаларының білім беру және тәрбие ресурстарын барынша іске қосатын болса, бұған қол жеткізуге болады.

Бірқатар зерттеушілер «дайындық» ұғымын адамның белгілі бір іс-әрекетті жасауға деген ерекше психикалық жағдайы, көзқарасы ретінде түсіндіреді. Бұл танымдық, ерікті, мотивациялық, моральдық сипаттамаларды қамтитын күрделі көп деңгейлі білім [7]. Басқа авторлардың пікірінше, іс – әрекетке дайын болу-бұл психиканың интеллектуалды, эмоционалды, мотивациялық және ерікті жақтарын қамтитын күрделі, динамикалық жүйе. Көптеген зерттеушілер орнатуды дайындықтың бір түрі деп санайды [8, 55 б.]. Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді талдау прогрессивті педагогикада кәсіби қызметке дайындық құбылысы бірнеше деңгейде зерттелетінін айтты:

1. Тұлғалық, жеке қасиеттердің көрінісі ретінде дайындығын талдайтын, бастапқы іс-әрекеттің сипатымен анықталған (Б. Г.Ананьев, А. Н. Леонтьев және т. б.).

2. Функционалды, оны уақытша дайындық және еңбекқорлық, психикалық функцияларды алдын-ала белсендіру, қызметті жүзеге асыру үшін қажетті физикалық және психикалық әлеуетті бастау мүмкіндігі ретінде түсіндіреді (Е.П.Ильин, Н.Д. Левитов және т. б.).

3. Тұлғалық-әрекеттік өз міндеттерін тиімді орындауға мүмкіндік беретін жеке тұлғаның барлық компоненттерінің тұтас көрінісі ретінде дайындығын сипаттайды. (М.И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович және т. б.).

Педагогика саласындағы белгілі ресейлік ғалым, п.ғ.д. В. А. Слостенин педагогикалық қызметке дайындығын маманға қойылатын

кәсіби талаптардың жиынтығы ретінде оның ішінде жалпы азаматтық қасиеттер, кәсіби қызметтің ерекше қасиеттері, болашақ мамандық бойынша құзыреттер деп түсіндіреді, [7]. Бізге кәсіби дайындық маманның, атап айтқанда инклюзивті білім беру мұғалімінің тиімді қызметінің басты шарты болып табылады. Сондай-ақ, осы зерттеу аясында «инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа дайындық» ұғымының түсіндірмелеріне талдау жүргізу қажет.

С. В. Алехина мұғалімдердің инклюзивті ортада жұмыс істеуге құзыреттілігінің жеткіліксіздігін, мұғалімдердің психологиялық кедергілері мен кәсіби стереотиптерінің болуын бірнеше рет атап өтті. Инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа дайындық құрылымында ол екі көрсеткішті анықтайды: психологиялық дайындық (Психология және түзету педагогикасының негіздерін білу; балалардың жеке айырмашылықтарын білу; мұғалімдердің сабақты модельдеуге және оқу процесінде өзгермелілікті қолдануға дайындығы; дамуында әр түрлі ауытқулары бар балалардың жеке ерекшеліктерін білу және т.б.) және кәсіби (ЕББҚ бар балаларды эмоционалды қабылдау, оларды сабақта оқу процесіне тартуға дайын болу және өзінің педагогикалық қызметіне қанағаттану). [10]

О.В. Бонин инклюзивті жағдайда жұмыс істеуге дайындығын «...осы іс-әрекетке оң және саналы көзқарас арқылы көрінетін және оны жүзеге асыру үшін қажет білім мен дағдылар жүйесі негізінде жүзеге асырылатын тұлғаның тұрақты интегративті сапасы ретінде» анықтайды [11, 50-бет]. Дайындық құрылымында ол үш компонентті анықтайды: танымдық, тұлғалық және әрекеттік.

И.Н. Хафизуллина өзінің «Кәсіптік даярлау процесінде болашақ мұғалімдердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру» атты жұмысында әртекті ортада жұмыс істеу үшін кадрлар даярлау мәселесін көтереді. Бұл зерттеудің ғылыми жаңалығы - «инклюзивті құзыреттілік» ұғымы кәсіптік білім теориясының глоссарийіне енгізілді, оны автор «... оқушылардың әртүрлі білім беру қажеттіліктерін ескере отырып және мүмкіндігі

шектеулі баланың жалпы білім беру ортасына қосылуын қамтамасыз ете отырып, оның дамуы мен өзін-өзі дамытуына жағдай жасай отырып, инклюзивті оқыту процесінде кәсіби функцияларды жүзеге асыру мүмкіндігі «деп санайды.» [12]. Инклюзивті құзыреттілік құрылымына мотивациялық, танымдық және рефлексивті компоненттер кіреді.

Тұжырымдаманы түсіндірудің теориялық тәсілдерін талдай отырып «инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа дайын болу», В. В. Хитрюктің мақалаларын елемеуге болмайды. Автор алғаш рет «инклюзивті дайындық» терминін енгізеді, оны ол инклюзивті білім беру кеңістігі жағдайында тиімді кәсіби-педагогикалық қызметке деген ниет пен қабілетті алдын-ала анықтайтын құзыреттер жиынтығы ретінде түсіндіреді.

Анықтау эксперимент кезеңінде студенттердің инклюзивті дайындықтың әр компонентін игеру дәрежесін объективті бағалауға, МЖМБС-ға сәйкес бакалавр құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін, тапшылықты, құзыреттілікті дамытудың әлсіз және күшті жақтарын анықтауға мүмкіндік беретін диагностикалық құралдар әзірленді [13, 6-бет]. Мониторинг әдістерін таңдау кезінде инклюзивті дайындықтың құрамдас бөліктері ескерілді. Педагогтың инклюзивті дайындығының қалыптасуының келесі деңгейлері 1 кестеде көрсетілген.

Бір деңгейден екінші деңгейге көшу сапалық және сандық көрсеткіштердің өзгеруі негізінде жүзеге асырылады, бұл инклюзивті дайындықты қалыптастыру процесінің дәйекті кезеңдерінің өзгеруін білдіреді.

Сонымен қатар, болашақ педагогтердің инклюзивті дайындығының қалыптасу деңгейін бақылау үшін оның критерийлері мен көрсеткіштерін анықтаймыз. Критерийлер мен көрсеткіштерді ескере отырып, біз студенттердің қажетті құзыреттілігін анықтауға бағытталған әдістемелер кешенін әзірленді (2-кесте).

Сонымен қатар, осы әдістерді қолдану, біздің ойымызша, педагогикалық институт студенттерінің инклюзивті дайындығының қалыптасу деңгейін тиімді және нақты бағалауға

Педагогтердің инклюзивті дайындығының қалыптасу деңгейлерінің сипаттамасы

Инклюзивті дайындық деңгейлері	Инклюзивті дайындық деңгейінің сипаттамасы
Шекті (0-5 балл)	Кәсіби құзыреттердің минималды жүйесіз жиынтығы. Студенттер әр оқушының білім алу қажеттіліктерін анықтауда және оларға білім беру ортасын бейімдеуде, инклюзивті оқу-тәрбие процесін жүзеге асыру үшін тар мамандардың ынтымақтастығы мен серіктестігін ұйымдастыруда қиындықтарға тап болады; бейімделген білім беру бағдарламасы негізінде болашақ кәсіби қызметінде жеке тұлғаға бағытталған ЕББҚ бар баланың бағытын құруды жоспарлай алмайды. Инклюзивті білім беру педагогы үшін кәсіби маңызды жеке қасиеттер нашар қалыптасқан.
Базалық (6-11 балл)	Кәсіби құзыреттер жеткілікті түрде жүйелі түрде қалыптаспаған, белгілі бір педагогикалық жағдайда әрдайым тиімді қолданыла бермейді. Студенттер білім беру ортасын оқушылардың ерекше қажеттіліктеріне толықтай бейімдей алмайды, бірақ инклюзия идеялары мен принциптерін дайындықпен қабылдайды, ЕББҚ бар балаларға жылы қарым-қатынас көрсетеді, инклюзивті білім беру процесінің барлық қатысушыларына толерантты. Кәсіби маңызды қасиеттер (эмпатия, мейірімділік, сезімталдық, эмоционалды икемділік) ішінара қалыптасады.
Жоғары (12-16 балла)	Жоғары қоғамдық маңызды және білім беру нәтижесіне қол жеткізуге мүмкіндік беретін кәсіби құзыреттер толық көлемде жүйелі түрде қалыптастырылған. Студенттер инклюзивті мектеп жағдайында педагогикалық мақсаттарға қол жеткізудің әдістері мен ЕББҚ бар оқушылардың білім алу қажеттіліктерін анықтау бойынша диагностикалық құралдарды меңгерген, мектептің инклюзивті мәдениетін құруға, инклюзивті практиканы қолдауға және дамытуға, оқу бағдарламаларын әр оқушының ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне бейімделген. Инклюзивті білім беру педагогы үшін кәсіби маңызды қасиеттер толық көлемде қалыптасты.

мүмкіндік береді. Инклюзивті этика ретінде әртүрлі топтарда жұмыс істеуге дайындықтың мұндай компоненті болашақ мұғалімдердің инклюзивті білім беру құндылықтарына қатынасын зерттеу әдістемесі бойынша диагностика жасалды.

Нәтижелер

Эксперименттің айқындаушы кезеңінде деңгейлер, критерийлер мен көрсеткіштер әзірленді, инклюзивті білім беру жағдайында болашақ педагогтердің жұмысқа дайындығының өзекті деңгейін анықтау үшін диагности-

ка әдістемелері іріктелді. Сондай-ақ жалпы саны 43 адамнан тұратын дефектология мамандығы: Олигофренопедагогика бойынша мамандар даярлау студенттердің эксперименттік және бақылау топтары таңдалды. Әдістеме бойынша анықталған жеке критерий тұрғысынан респонденттердің 25% – ы психологиялық құзыреттіліктің төмен деңгейін көрсетті (11адам), орташа-51% (22 адам) және жоғары деңгей 19% (8 адам) Болашақ мұғалімдердің 49% - ы орта деңгейде эмпатия қабілетіне ие, атап айтқанда 21 адам. Эмпатияның жоғары деңгейін тек 6 адам көрсетті, бұл жалпы санының 15% - ын құрады. Осылайша,

Кесте 2

Болашақ педагогтардың инклюзивті дайындығының қалыптасу деңгейін диагностикалау

Компоненттер	Дайындық критерийлері	Инклюзивті дайындық көрсеткіштері	Бағалау әдістемесі
Инклюзивтік мәдениет	Мотивациялық - құндылықтық	ЕБҚ бар балаларға және жалпы инклюзивті білімге құндылық қатынасы.Инклюзивтік білім беру үшін жағдайларды ұйымдастыруда табысқа жетуге ынталандыру	Болашақ педагогтардың инклюзивті білім беру құндылықтарына қатынасын зерттеу әдістемесі (бейімделген әдістеме В. В. Хитрюк)
	Тұлғалық	Инклюзивті ортада жұмыс істеу үшін кәсіби маңызды жеке қасиеттердің жиынтығы	А. Мехрабиен және Н. Эпштейн сауалнамасы (эмпатия қабілетін диагностикалау)
Инклюзивтік теория	танымдық	Инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін қажетті арнайы білімнің болуы.Өзін-өзі бағалау (рефлексия) инклюзивті білім беруді ұйымдастыру бойынша өз іс-әрекеттерінің орындылығы мен тиімділігі.	«Инклюзивті білім беру негіздері» пәні бойынша тестілеу (Емельянова Т. В.) Педагогикалық рефлексия деңгейін анықтау (Е. Е. Рукавишниковна)
Инклюзивтік тәжірибе	Әрекеттік	Инклюзивтік білім берудің барлық субъектілері арасындағы өзара әрекеттестіктің тиімді тәсілдерін меңгеру. Дамуы бұзылған және қалыпты балаларды бірлесіп оқыту үшін оқу процесін жобалай білу.	Кәсіби міндеттерді шешу қабілетін бағалау (О. С. Кузьмина әдістемесінің бейімделген нұсқасы). Студенттер қызметінің нәтижелерін бағалау (О. С. Кузьмина әдістемесінің бейімделген нұсқасы)

көптеген студенттер үшін инклюзивті этика сияқты компонент жеткіліксіз дамыған деген қорытынды жасауға болады.

Студенттердің инклюзивті теорияны меңгеру дәрежесін зерттеу үшін инклюзивті білім беру негіздері бойынша тест қолданылды. Оқушылардың 59% - ы (26 адам) оны орта деңгейде орындады, 12адам (27%) инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін қажетті арнайы білімнің жетіспейтіндігін көрсетті. Е.Е. Рукавишникованың әдістемесі бойынша педагогикалық рефлексияның жоғары деңгейін 18 адам көрсетті, бұл зерттелгендердің жалпы санының 41% - ын құрады.

Инклюзивтік тәжірибе сияқты компоненттің қалыптасу деңгейін зерттеу үшін әрекеттік критерий бойынша О.С. Кузьминаның «Кәсіби міндеттерді шешу қабілетін бағалау» және «Студенттер қызметінің нәтижелерін бағалау» бейімделген әдістемелері қолданылды. Диагностика нәтижелері бұл компонент студенттерде ең нашар қалыптасқанын көрсетті. Екі топтың ешқайсысы жоғары деңгейде инклюзивті тәжірибеге ие емес. Көптеген тапсырмаларды студенттердің 69% орындай алмады (29 адам).

В.В. Хитрюктің диагностикалық әдістемесі бойынша тестілеу кезінде келесі нәтижелер

Кесте 3

Болашақ педагогтердің инклюзивті дайындығының қалыптасу деңгейін бағалау

Дайындық критерийі	Бағалау әдістемесі	Деңгейлері		
		Төмен	Орта	Жоғары
Мотивациялық - құндылықтық	Болашақ педагогтардың инклюзивті білім беру құндылықтарына қатынасын зерттеу әдістемесі (бейімделген әдістеме В. В. Хитрюк)	0-15 балл	16-30 балл	31-45 балл
Тұлғалық	А. Мехрабиен және Н. Эпштейн сауалнамасы (эмпатия қабілетін диагностикалау)	0-16 балл (ұлдар) 0-22 балл (қыздар)	17-25 балл (ұлдар) 23-29 балл (қыздар)	26-33 балл (ұлдар) 30-33-балл (қыздар)
Когнитивтік	«Инклюзивті білім беру негіздері» пәні бойынша тестілеу (Емельянова Т.В.)	0-8 балл	9-17 балл	18-25 балл
	Педагогикалық рефлексия деңгейін анықтау (Е. Е. Рукавишникова)	0-11 баллов	12-22 балла	23-34 балл
Әрекеттік	Кәсіби міндеттерді шешу қабілетін бағалау (О. С. Кузьмина әдістемесінің бейімделген нұсқасы)	0-6 балл	7-13 балл	14-20 балл
	Студенттер қызметінің нәтижелерін бағалау (О. С. Кузьмина әдістемесінің бейімделген нұсқасы)	0-16 балл	17-33 балл	34-50 балл

алынды: студенттердің 29% – ы инклюзивті дайындықтың төмен деңгейіне ие, 45% – ы орташа, 26% - ы жоғары. Жалпы, жүргізілген зерттеу инклюзивтік дайындықтың шекті деңгейіне 13 адам (30%) ие екенін көрсетті, респонденттердің 21% - ында (9 адам) жоғары деңгей байқалады. Зерттелушілердің басым саны (49% - 21 адам) дайындықтың орташа деңгейін көрсетті.

Бақылау және студенттермен әңгімелесу нәтижелері диагностикалық әдістердің деректерін растайды. Болашақ педагогтер инклюзивті құндылықтарға нашар бағдарланған, жағдаяттық педагогикалық міндеттерді шешу қиынға соғады. Жалпы алғанда, кәсіби қызмет саласын таңдаудан қанағаттанушылықты ескере отырып, олар ЕББҚ бар оқушылармен жұмыс жасаудан қорқады, бұл шыдамдылықтың жетіспеушілігімен, осындай балалардың ата-аналарымен қарым-қатынастағы қиындықтармен және инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың технологиялары бой-

ынша арнайы білімнің болмауымен түсіндіріледі. Алынған нәтижелер 1 диаграммада көрестілген.

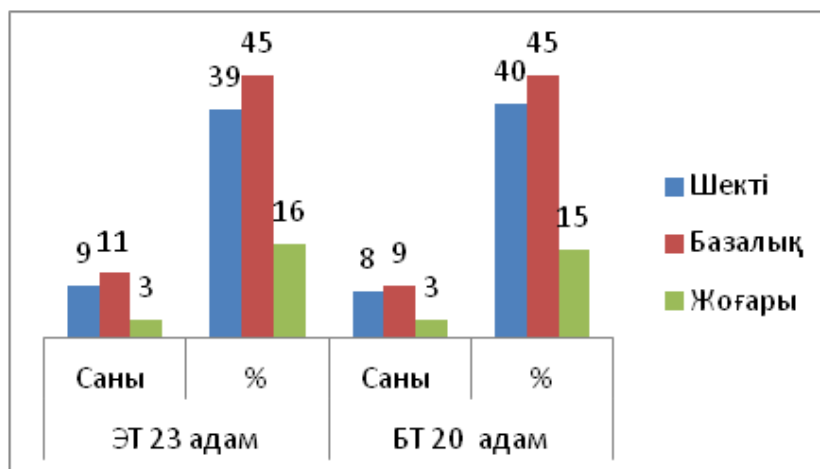
Мониторинг деректерін талдай отырып, студенттердің эксперименттік және бақылау топтарындағы шекті, базалық және жоғары дайындық деңгейіне қатынасы шамамен бірдей. Бұл зерттеу үшін таңдалған респонденттердің бастапқы эквиваленттілігін дәлелдейді, яғни олар психологиялық-педагогикалық эксперименттің талаптарына сәйкес келеді.

Осылайша, эксперименттің анықталған кезеңінде болашақ мұғалімдердің инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындығы жеткіліксіз қалыптасты. Бұл мәселенің өзектілігін және инклюзивті білім беру мәселелерінде студенттердің құзыреттілік деңгейін арттыру жолдарын іздеу қажеттілігін көрсетеді.

Бақылау тобы респонденттерінің инклюзивті дайындық деңгейін қайта диагностикалау нәтижелерін қарастырамыз. Атап айтқан-

Диаграмма 1

Болашақ педагогтердің инклюзивті дайындық деңгейіне мониторинг жүргізу нәтижелері

да, 2 адам ЕББҚ бар балалармен жұмысқа дайындық деңгейін шекті деңгейден орташа деңгейге дейін көтерілді. Көрсеткіштердің жақсаруы мотивациялық-құндылықтық және жеке критерийлер бойынша болды. Әңгіме барысында біздің эксперименттің анықталған кезеңінен кейін студенттер өздігінен білім алу үшін инклюзивті бағыттағы бейнероликтерді қарап, осы мәселе бойынша әдебиеттерді зерттегені белгілі болды. Бұл оларға инклюзияға құндылық қатынасы әдістемесі және

эмпатия қабілетінің диагностикасы бойынша жоғары балл алуға мүмкіндік берді. Осылайша, бақылау тобындағы қорытынды кесіндінің нәтижелері мынадай: 6 адам (29%) шекті деңгейге ие, 11 адам (56%) – базалық, 3 адам (15%) инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа дайындықтың жоғары деңгейін көрсетті (2 диаграмма).

Бақылау кезеңінің нәтижелерін қорытындылай келе, салыстырмалы қалыптастырушы экспериментке дейін және одан кейін экспе-

Диаграмма 2

Бақылау тобындағы болашақ педагогтердің инклюзивті дайындығын зерттеудің салыстырмалы нәтижелері

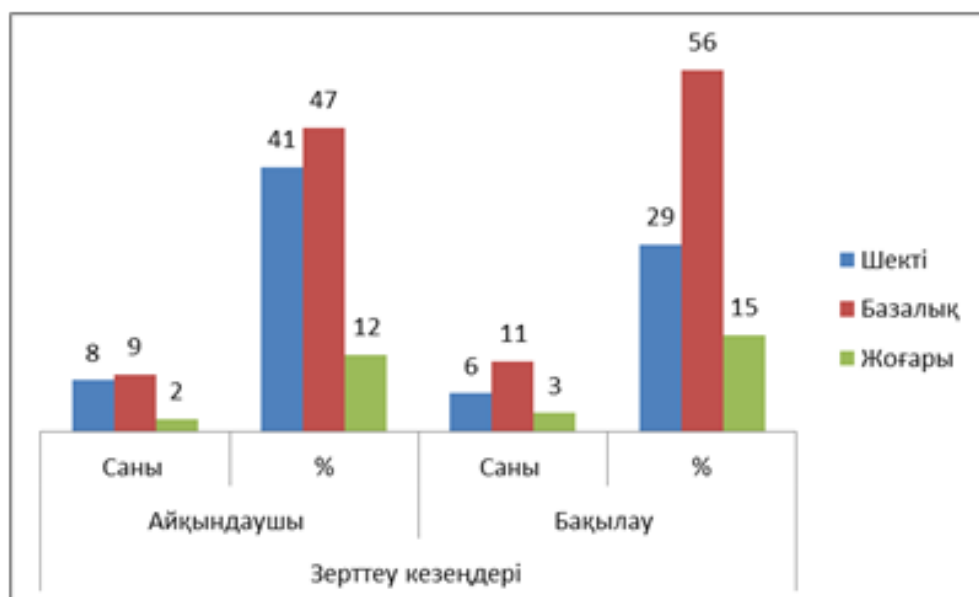
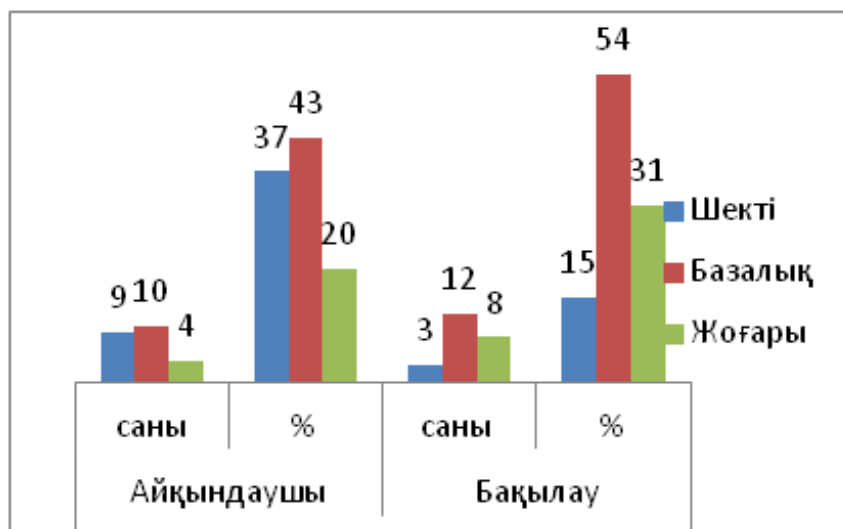

Диаграмма 3

Эксперименттік топтағы болашақ педагогтардың
инклюзивті дайындығын зерттеудің салыстырмалы нәтижелері

рименттік топ респонденттерінің инклюзивті дайындық көрсеткіштері 3 диаграммада берілген.

Диаграммада шекті деңгейі бар респонденттердің саны инклюзивті дайындық деңгейі 22% - ға төмендеді, ал дайындық деңгейі жоғары студенттер саны 20% - дан 31-ге дейін өсті. Болашақ мұғалімдерді инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындауда олардың рефлексивті дағдыларын қалыптастыру маңызды рөл атқарады. Рефлексия студенттердің өзіндік өмірлік және кәсіби тәжірибесін талдаумен және қайта бағалаумен, педагогикалық іс-әрекеттер алгоритмін қайта қараумен байланысты.

Рефлексиялық іс-шаралар әртүрлі әдістемелік әдістерді қолдана отырып жүзеге асырылды: эссе, сұхбат, рефлексиялық күнделік. Мысалы, студенттер «Мен мұны істей аламын ба?», онда» ерекше «балалармен жұмыс істеуге дайындықтарын бағалады, инклюзия мәселелеріндегі өзінің кәсіби дамуы туралы және т.б. талқыға салды, студенттердің көпшілігі инклюзивтік дайындықтың деңгейін жеткілікті деп бағалап, біріктірілген сыныптағы жұмыс барысында сұрақтар туындаса да, оларға жауаптарды қайдан іздеу керектігін білетіндігін атап өтті. Жалпы, зерттеу білім беру

процесінде қолданылатын жобалық-гуманитарлық технологиялар субъектінің кәсіби саладағы педагогикалық шеберліктің жоғары деңгейіне көтерілуін қамтамасыз ететін жеке механизмдерді белсендіретінін көрсетті.

Бұл процесс болашақ мамандарды «кіріктірілген» білім беру (құндылыққа бағдарланған, тұлғалық, когнитивті, әрекеттік) жағдайында жұмысқа дайындықтың барлық компоненттерін тұтас және үздіксіз қалыптастыруға, инклюзивті мәдениеттің жоғары деңгейіне қол жеткізуге бағдарлайды.

Қорытынды

Болашақ педагогтардың инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындығын қалыптастыру процесін зерттеу негізгі міндеттерді шешуді қарастырды. Біріншіден, «кіріктірілген» білім беру және оны жүзеге асыру үшін кәсіби кадрларды даярлау мәселелері бойынша қазіргі заманғы психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау болды. Оқытушылар құрамының аралас сыныптарында жұмыс істеу мәселелеріндегі кәсіби қабілетсіздігі де инклюзия жолындағы кедергілердің бірі болып табылады. Бұл осы психологиялық-педагогикалық зерттеудің өзектілігін негіздеді.

Екіншіден, «инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындық» ұғымының мәнін ашуға қатысты қолданыстағы теориялық тәсілдерді талдауды қамтыды. Бұл мәселені шешу үшін осы анықтаманың «инклюзивті дайындық» және «инклюзивті құзыреттілік» ұғымдарымен арақатынасына теориялық зерттеу жүргізілді, қазіргі ғалымдардың оларды түсіндіруге көзқарастары қарастырылды, құрылымдық компоненттер анықталды. Бұл зерттеуде «инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындық» ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқытудың маңызды шарты болып табылатын және болашақ мұғалімдердің өздерінің кәсіби қызметінде «кіріктіру» принциптерін жүзеге асыруға бағытталуымен сипатталатын тұрақты жеке қасиет ретінде қарастырылады. Аралас топтарда жұмыс істеуге мұғалімдердің дайындығының компоненттері инклюзивті мәдениет, инклюзивті теория және практика болып табылады. Инклюзивті мәдениет болашақ мұғалімдердің инклюзивті дайындығын қалыптастырудың маңызды шарты ретінде анықталады. Бұл инклюзивті теория

мен инклюзивті тәжірибенің негізі. Осы үш компоненттің қиылысу аймағы «инклюзивті дайындық» ұғымымен анықталады.

Студенттердің инклюзивті дайындығының өзекті деңгейін анықтау үшін болашақ педагогтардың осы кәсіби сапасының деңгейлері, критерийлері мен көрсеткіштері анықталды, бұл зерттеудің міндеттерін шешуге ықпал етті. Әрбір критерий үшін көрсеткіштер анықталды, бұл дайындық компоненттерінің қалыптасу деңгейін диагностикалауға мүмкіндік берді. Эксперименттік зерттеудің айқындаушы кезеңінде студенттердің көпшілігінің инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындығы жеткіліксіз қалыптасқаны анықталды. Диагностикалық бөлім инклюзивті білім беру мұғаліміне қажетті дағдылар мен болашақ мұғалімдердің кәсіби маңызды қасиеттері жеткіліксіз қалыптасқанын көрсетті, сондықтан осы бағытта мақсатты жұмыс қажет екені анықталды. Сонымен қатар, болашақ мұғалімдерді инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындауда олардың рефлексивті дағдыларын да қалыптастыру маңызды болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Открытое досье по инклюзивному образованию. - ЮНЕСКО, 2003.
2. Пособие по совершенствованию инклюзивной практики в образовании. / Пер. с англ.- Белград, 2012.
3. Ахметжанова Г.В. Эмпирическое исследование уровня развития педагогической функции будущего педагога / Г.В. Ахметжанова // Вестник Самарского государственного технического университета. Серия: Психолого-педагогические науки. -2014. - №3 (23). - С. 13-18.
4. Мовкебаева З.А. Роль высших учебных заведений в модернизации процесса образования лиц с ограниченными возможностями в развитии. // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Специальная педагогика» - 2012. - № 1-2 (28-29). -34-38 с.
5. Оралканова И.А. Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования: дисс. ...доктора философии (PhD). – Алматы, 2014. -210 с.
6. Емельянова Т.В. Теоретические аспекты формирования правовой компетентности будущих педагогов в сфере инклюзивного образования: специфика профессиональной компетентности / Т.В. Емельянова // Вестник гуманитарного института ТГУ. - 2014.- №2 (16). - С. 15-18.
7. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. 2-е издание, переработанное и дополненное. - Минск: Издательство БГУ, 1981.
8. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике: для высших и средних учебных заведений // Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. - М.: Ростов-на-Дону, 2005.
9. Сластенин В.А. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических заведений/ В.А. Сластенин И.Ф. Исаев, Е.Н.Шиянов. / Под редакцией В.А. Сластенина. - М.: Изд. центр «Академия», 2007.

10. Алехина С.В. Подготовка педагогических кадров для инклюзивного образования // С.В.Алехина // Педагогический журнал Башкортостана. - 2013. - №1(44). – С. 26-32.
11. Бонин О. В. К проблеме подготовки педагогических кадров в сфере инклюзивного образования: специфика профессиональной компетентности / О.В. Бонин // СПО. - 2013. - №1. - С. 49-51.
12. Хафизуллина И.Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: автореферат дисс....к.п.н.: 13.00.08 / И.Н.Хафизуллина. -Астрахань, 2008.
13. Эверт Н.А. Сопровождающая диагностика в оценке компетентностного развития студента-практиканта (бакалавра, магистра): учебное пособие / Н.А. Эверт. Изд-е 2-е, перераб. и доп. – Красноярск: Красноярский гос.пед.университет им. В.П. Астафьева, 2013.

References

1. Otkrytoe dos'e po inkljuzivnomu obrazovaniju [An open file on inclusive education] (UNESCO, 2003).
2. Posobie po sovershenstvovaniju inkljuzivnoj praktiki v obrazovanii [Handbook for improving inclusive practice in education]. Translated from English (Belgrad, 2012).
3. Ahmetzhanova G.V. Jempiricheskoe issledovanie urovnja razvitiya pedagogicheskoy funkicii budushhego pedagoga [Empirical study of the level of development of the pedagogical function of the future teacher], Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo tehničeskogo universiteta. Serija: Psihologo-pedagogičeskie nauki [Bulletin of Samara State Technical University. Series: Psychological and pedagogical sciences], 3 (23), 13-18 (2014).
4. Movkebaeva Z.A. Rol' vysshih uchebnyh zavedenij v modernizacii procesa obrazovanija lic ogranichennymi vozmožnostjami v razvitii [The role of higher education institutions in the modernization of the process of education of persons with disabilities in development], Vestnik KazNPU imeni Abaja (Serija «Special'naja pedagogika» [Bulletin of KazNPU named after. Abaya. Special Pedagogy Series], 1-2 (28-29), 34-38 (2012).
5. Oralkanova I.A. Formirovanie gotovnosti uchitelej nachal'nyh klassov k rabote v uslovijah inkljuzivnogo obrazovanija [Formation of readiness of primary school teachers to work in the conditions of inclusive education]. Diss. ...Doctor of Philosophy (PhD) (Almaty, 2014, 210 p.).
6. Emel'janova T.V. Teoreticheskie aspekty formirovanija pravovoj kompetentnosti budushhih pedagogov v sfere inkljuzivnogo obrazovanija: specifika professional'noj kompetentnosti [Theoretical aspects of the formation of legal competence of future teachers in the field of inclusive education:the specifics of professional competence], Bulletin of the Humanitarian Institute of TSU, 2 (16), 15-18 (2014).
7. D'jachenko, M.I. Psihologija vysshej shkoly [Higher school of psychology]: nauchnoe izdanie / M. I. D'jachenko, L. A. Kandybovich. 2nd edition, revised and expanded (BSU, Publishing House Minsk, 1981, 383 p.).
8. Kodzhaspirova G.M., Kodzhaspirov A.Ju. Slovar' po pedagogike (mezhdisciplinarnyj) [Dictionary of Pedagogy]. For higher and secondary educational institutions (Moscow; Rostov-on-Don, 2005).
9. Slastenin V.A., Isaev I.F., Shiyarov E.N. Pedagogika: uchebnoe posobie dlja studentov pedagogičeskikh uchebnyh zavedenij [Pedagogy: a textbook for students of pedagogical educational institutions Ed. V.A. Slastenin («Akademija», Moscow, 2007).
10. Alehina S.V. Podgotovka pedagogičeskikh kadrov dlja inkljuzivnogo obrazovanija [Training of teachers for inclusive education], Pedagogičeskij zhurnal Bashkortostana [Pedagogical Journal of Bashkortostan], 1(44), 26-32 (2013).
11. Bonin O.V. K probleme podgotovki pedagogičeskikh kadrov v sfere inkljuzivnogo obrazovanija: specifika professional'noj kompetentnosti [On the problem of training teachers in the field of inclusive education: the specifics of professional competence], SPO [SVE], 1, 49-51 (2013).
12. Hafizullina I.N. Formirovanie inkljuzivnoj kompetentnosti budushhih uchitelej v processe professional'noj podgotovki [Formation of inclusive competence of future teachers in the process of professional training]. Abstract of the dis....candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.08 (Astrakhan, 2008).
13. Evert N.A. Soprovozhdajushhaja diagnostika v ocenke ompetentnostnogo razvitiya studenta-praktikanta (bakalavra, magistra) [Accompanying diagnostics in the assessment of the intern student's competence development]. Study guide. 2nd edition, revised and expanded (V.P. Astafyev, Krasnoyarsk State Pedagogical University, 2013).

А.Н. Аутаева, Ж.И. Сардарова, А.К. Рсальдинова, А.М. Кемешова

Казахский национальный университет имени Абая, Алматы, Казахстан

Формирование готовности будущих педагогов к профессиональной деятельности в условиях инклюзивного образования

Аннотация. В статье рассматривается процесс формирования готовности студентов педагогических вузов к работе в условиях инклюзивного образования. В ходе исследования изучены нормативно-правовые документы по специальному и инклюзивному образованию. Проанализированы научные источники по решению проблемы подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности, раскрыты понятия «инклюзивная готовность», «инклюзивная культура», «инклюзивная теория», «инклюзивная практика».

Для определения инклюзивной готовности студентов были определены пороговый, базовый и высокий уровни, также разработаны критерии и показатели профессионального качества будущих педагогов, что способствовало решению поставленных задач исследования. Помимо знаний, умений и навыков, полученных в вузе, будущему педагогу необходимы специальные профессиональные компетенции для работы с детьми с ООП в условиях инклюзивной практики. Методология исследования включает теоретические и эмпирические методы исследования. Разработаны практические рекомендации по формированию инклюзивной готовности студентов педагогических вузов.

Ключевые слова: лица (дети) с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование, инклюзивная готовность педагога, профессиональная подготовка профессиональная деятельность, будущий педагог, диагностика, методы оценивания.

A.N. Autaeva, Zh.I. Sardarova, A.K. Rsaldinova, A.M. Kemeshova

Abay Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan, Almaty

Formation of readiness of future teachers for professional activity in the conditions of inclusive education

Abstract. The article deals with the process of forming the readiness of future teachers of pedagogical universities to work in the conditions of inclusive education. In the course of the study, the regulatory and legal documents on special and inclusive education were studied. The article analyzes scientific sources for solving the problem of preparing future teachers for professional activity, for revealing the concepts of «inclusive readiness», «inclusive ethics», «inclusive theory», «inclusive practice».

In the study, to determine the inclusive readiness of students at the beginning, the levels were defined as threshold, basic and high, and criteria and indicators of the professional quality of future teachers were also developed, which contributed to the solution of the research tasks. The future teacher, in addition to the knowledge, skills and abilities acquired at the university, must possess special professional competencies necessary to work with children with OOP in an inclusive practice. The research methodology includes theoretical and empirical research methods. Practical recommendations for the formation of inclusive readiness of students of pedagogical universities have been developed.

Keywords: persons (children) with special educational needs, inclusive education, inclusive teacher readiness, professional training, professional activity, future teacher, diagnostics, assessment methods.

Авторлар туралы мәлімет:

Аутаева А.Н. – психология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, «Арнайы педагогика» бойынша кәсіби даярлау бөлімінің басшысы, Достық даңғ.,13, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан.

Сардарова Ж.И. – педагогика ғылымдарының докторы, «Арнайы педагогика» бойынша кәсіби даярлау бөлімі, Достық даңғ.,13, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан.

Рсалдинова А.К. – педагогика ғылымдарының кандидаты, «Арнайы педагогика» бойынша кәсіби даярлау бөлімінің доценті, Достық даңғ.,13, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан.

Кемешова А.М. – **корреспонденция үшін автор**, педагогика және психология магистрі, «Арнайы педагогика» бойынша кәсіби даярлау бөлімі, Достық даңғ.,13, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан.

Autaeva A.N. – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of professional training in «Special pedagogy», 13 Dostyk Ave., Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.

Sardarova Zh.I. – Doctor of Pedagogical Sciences of the Department of professional training in «Special pedagogy», 13 Dostyk Ave., Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.

Rsaldinova A.K. – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of professional training in «Special pedagogy», 13 Dostyk Ave., Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.

Kemeshova A.M. – **Corresponding author**, Master of Pedagogy and Psychology of the Department of professional training in «Special pedagogy», 13 Dostyk Ave., Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.